

GULYÁS LÁSZLÓ

A magyar–szlovák határ kérdése a versailles-i békekonferencián

(1. rész)

A csehszlovák területi igények beterjesztése

LÁSZLÓ GULYÁS	94(100)"1914/1918"
THE ISSUE OF THE HUNGARIAN-SLOVAK BORDER AT THE VERSAILLES	355.48"1914/1918"
PEACE CONFERENCE (1. PART)	341.382"1919"
	327(437.6:439)"1919"

Versailles Peace Conference. Chechoslovakia. Hungary. Territorial Demands. Border Issues. Ethnical Border Line.

Bevezetés

1918 előtt a történelmi Magyarország keretei között nem került sor a szlovák–magyar etnikai határvonal hivatalos megállapítására, a szlovákok által lakott területek behatárolására, így a történelem első szlovák–magyar határának meghúzóása az első világháborút lezáró versailles-i békekonferencián történt meg; tanulmányunkban ennek folyamatát mutatjuk be.

A békekonferencia és a csehszlovákok

A versailles-i békekonferencia ünnepélyes megnyitására 1919. január 18-án került sor.¹ A résztvevők azonban nem tisztázták, hogy a párizsi konferencia a győztesek előzetes, a különböző álláspontok egyeztető konferenciája-e, amelyet egy kongresszus követ majd a semleges és vesztes országok bevonásával, vagy pedig ez már maga a békekonferencia, amelynek határozatai véglegesek és visszavonhatatlanok. A párizsi konferencia az előbbiként indult, s menet közben alakult át az utóbbivá. Így a konferencián a legyőzött államok képviselői nem vehettek részt, s a vesztesek csak a döntések meghozatala után azok tudomásulvétele végett jelenhettek meg. Ha a döntéshozatal mechanizmusát nézzük, akkor azt látjuk, hogy bár eredetileg sokféle vitafórumot szerveztek, és úgy gondolták, hogy a plenáris ülés lesz majd a döntések fóruma, az érdemi döntések a nagyhatalmak vezetőinek kezébe kerültek.²

A konferencia legfőbb szerve a Versailles-i Legfelső Haditanácsból kinőtt Tízek Tanácsa, azaz a Legfelsőbb Tanács volt. Ez az öt nagyhatalom ún. első delegátusaiból (az amerikai elnök, az angol, a francia, az olasz és a japán miniszterelnök, illetve külügyminisztereiből) állt. Ez a testület három hónapon keresztül töltötte be a

legfelsőbb szerv funkcióját, de mivel meglehetősen nehézkesen dolgozott, 1919. március végén az amerikai elnök javaslatára létrehozták a Négyek Tanácsát Thomas Woodrow Wilson (amerikai elnök), David Lloyd George (angol miniszterelnök), Georges Benjamin Clemenceau (francia miniszterelnök) és Vittorio Emanuele Orlando (olasz miniszterelnök) részvételével. A felmerülő sokrétű kérdések vizsgálatára és a testület javaslatainak elkészítésére összesen 58 különböző bizottságot hoztak létre.³

A határkérdésekkel több bizottság foglalkozott, ezeknek a bizottságoknak a felső szerve volt a IX-es számot viselő „területi kérdések bizottsága”. Elnöke a francia André Tardieu, alelnöke az olasz Salvago Raggi volt, de a bizottság tagja volt még dr. S. E. Mezes, az amerikai szakértők vezetője és az angol Sir E. Crowe. A területi kérdéseknél követett eljárási módot az a tény határozta meg, hogy a konferencia nem a távollevő, vesztes vagy – ahogy a résztvevők mondták – a „bűnös felek”, hanem a jelenlevők ügyeiből indult ki. Nem Ausztria vagy Magyarország stb. kérdéseivel foglalkozott, hanem a csehszlovák, lengyel, román és jugoszláv igényekre összpontosította figyelmét. Magyarország területi kérdéseivel a szó valódi értelmében egyetlen bizottság sem foglalkozott. Foglalkozott azonban vele a csehszlovák és a román–jugoszláv bizottság – Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia szempontjából.⁴

Csehszlovákiának mint győztes hadviselő félnek jogában állt a békekonferencia elé terjeszteni igényeit. Az erre történő felkészülést már 1918 őszén megkezdte Edvard Beneš. Erről emlékirataiban így ír: „Masaryk professzor már 1918 folyamán is olykor-olykor felszólított leveleiben, készüljek a békekonferenciára. Ezért a lehető leggyorsabban, úgyszólván rögtönözve és minden segédanyag és irodalom nélkül állítottam össze legtöbb békeemlékiratunkat, melyekben lefektettem valamennyi békekövetelésünket. Így történt, hogy néhány tárgyi hiba is akadt bennünk, amelyeket később mint szándékos, célzatos okfejtést vetettek szememre.”⁵

Beneš e rögtönzésre vonatkozó sorait fenntartásokkal kell kezelnünk, ugyanis Beneš és a csehszlovák küldöttség nagyon is tudatosan készült a békekonferenciára. Amikor 1918 őszén a prágai kormány egy tájékoztató közleményt bocsátott ki a Szlovák Nemzeti Tanács részére, abban részletesen kifejtette, hogy a csehszlovák kormány fontos és egyik alapvető feladatának tekinti a magyarok múltbeli „tetteire” vonatkozó adatok gyűjtését a nemzeti elnyomás igazolása céljából.⁶ Az anyaggyűjtésnek – melyhez a Szlovák Nemzeti Tanács segítségét kérték – a következőkre kellett kiterjednie: mikor kezdődött a magyarosítás, milyen eseményekkel. E célból állami és egyházi statisztikákat kellett összeállítani, magyar brosúrákat és anyagokat kellett összegyűjteni, melyekkel a „brutális magyarosító politikát” lehet bemutatni.

A békekonferenciára való felkészülést Beneš külügyminiszterként vezényelte le.⁷ Benešnek mind a békekonferenciára való felkészülés, mind a békekonferencia során két konfliktussal is szembe kellett néznie. 1919 elején bontakozott ki egy Beneš–Štefánik konfliktus. Ennek fő oka, hogy míg Beneš egyértelműen Franciaországra akarta építeni a csehszlovák állam külpolitikáját,⁸ addig Štefánik az olasz orientáció híve volt, pontosabban azt hangoztatta, hogy Csehszlovákiának külpolitikája kialakítása akkor egyformán kell támaszkodnia Franciaországra és Olaszországra.⁹ Emiatt a két politikai viszonya erősen megromlott. Beneš figyelmeztette Masarykot, hogy Štefánik egy olasz herceget akar Csehszlovákia trónjára ültetni.¹⁰ (Kutatásaink során nem si-

került kideríteni, hogy ennek az információnak volt-e valóságalapja.) Emellett Beneš több durva személyes támadást intézett Štefánik ellen, kritizálta őt amiatt, hogy egy olasz grófnővel – Giulianna Benzoni – tart fent szerelmi viszonyt. Az 1919. április 5-i Masarykhoz intézett levelében¹¹ azt állította, hogy Štefánik mind fizikailag, mind szellemileg megtört, ráadásul a francia külpolitika irányítói sem bíznak már benne, ezért karrierje a vége felé közeledik. Masaryk azt javasolta Benešnek, hogy a békekonferencia idejére kössön tűzszünetet Štefánikkal. A Beneš–Štefánik konfliktus azonban váratlan véget ért, amikor Štefánik 1919. május 4-én Olaszországból Csehszlovákiába repült, gépe Pozsonynál lezuhant, és Štefánik meghalt.

A Beneš–Štefánik konfliktussal szinte párhuzamosan bontakozott ki a Beneš–Kramář konfliktus. A csehszlovák delegációt a békekonferencián hivatalosan Karel Kramář miniszterelnök vezette, de Beneš külügyminiszterként jogot formált arra, hogy valamennyi fontos kérdésben döntsön. Ráadásul Beneš az előző három év szorgalmas munkája következtében szinte minden fontos „békecsináló” ismerte Párizsban, ezért ha a „békecsinálók” valamit tudni akartak, Benešhez fordultak. Ezt a situációt Kramář egyre nehezebben viselte, hiszen ő már a háború előtt többször megválasztott képviselő volt a bécsi parlamentben, míg Beneš minden politikai tapasztalat és választói felhatalmazás nélkül lett külügyminiszter.¹² E személyi rivalizálás mélyén azonban sokkal komolyabb ellentétek húzódtak meg közöttük. Kramář már a háború előtt is elkötelezett ruszofil politikus volt, és Versailles-ban ugyanezt a vonalat képviselte. Úgy gondolta, hogy Csehszlovákia természetes szövetségese csak a restaurált cári Oroszország lehet, ezért Csehszlovákiának minden eszközzel segítenie kell a bolsevik rezsim megdöntését. Ezzel szemben Beneš azon munkálkodott, hogy egy francia–csehszlovák szövetséggel alapozza meg Csehszlovákia közép-európai pozícióját. Mindezek következtében Kramář viszonya Benešsel rohamosan romlott.

Beneš 1919. február 2-án kelt levelében arra kérte Masarykot – Masaryk 1918 decemberében tért vissza emigrációjából Prágába, és foglalta el az államelnöki pozíciót –, hogy valamilyen indokkal hívja vissza Prágába Kramářt.¹³ A Beneš–Kramář konfliktust az 1919 júniusában megtartott csehszlovákiai községtanácsi választások oldották meg, melyen a miniszterelnök pártja vereséget szenvedett, és így Kramář 1918. július 8-án kénytelen volt lemondani, így Masaryk visszahívhatta Párizsból. Ezzel szemben Beneš addig nem mozdult ki a békekonferenciáról, míg az 1918. decemberi demarkációs vonal politikai határrá nem vált.

E két konfliktus ellenére Masaryk töretlenül bízott Benešben. Ezt mutatja, hogy 1919. június első felében – még a községtanácsi választások előtt – arra próbálta meg rábeszélteni Benešt, hogy a külügyminiszteri poszt megtartása mellett legyen miniszterelnök,¹⁴ de Beneš a választások eredményére hivatkozva kitért a felkérés elől.¹⁵

A csehszlovák területi igények írásos betérjesztése

A Beneš által irányított csehszlovák delegáció 11 írásos memorandumot nyújtott át a békekonferenciának. Az alábbiakban ezen memorandumok gondolatmenetét tekintjük át.

Az *1. számú memorandum*¹⁶ a csehszlovákok történetével, civilizációjával, harcaival, munkájával és jelentőségével foglalkozik. Kifejti, hogy a szlávoknál a brutalitás

és az elnyomás szelleme sohasem volt akkora, mint a germánoknál; a szlávok individualisták, érzelmesek, álmodók és idealisták, valóságérzetük csekély. Ezzel szemben a germánok erős kollektív hajlamokkal rendelkeznek, és az évszázados római–latin szomszédság következtében megelőzték a szlávokat. Nyugatról a germánok, míg keletről a mongolok, avarok, magyarok, tatárok, törökök sanyargatták a szlávokat. Ennek ellenére a 14. és 15. században a csehek az európai demokratikus és vallási megújulás éharcosai lettek, de a Habsburgok eltiporták őket, katolizálták és centralizálták államukat.

A 19. század nagy fellendülést hozott a cseheknek, kialakult az erős parasztság, a szervezett munkásság, a gazdag és független polgárság, mely a németellenes küzdelmet felvállalta. A cseh gazdaság volt a legfejlettebb egész Közép-Európában. A csehek küldetése mindvégig a humanitás szolgálata volt, a szellemi és erkölcsi értékeket védelmezték a német barbársággal szemben, nem fegyverrel, hanem a moralitás eszközeivel. A csehek és a Budapest által elnyomott szlovákok között már ekkor feléledt a szláv szolidaritás gondolata. Földrajzi helyzete a cseh népet a szlávok élére állította, és a németellenes védelem első vonalába helyezte. A világháború utáni új élet kezdetén, a központi hatalmak igája alól felszabadulva a csehszlovák nép jogosan kér méltánylást a maga számára Európától nagy szolgálataiért.

Összegzésként megállapíthatjuk, hogy ez a memorandum a Masaryk által kidolgozott történetbölcselet rövidített verziója volt.

A II. számú memorandum¹⁷ a csehszlovák területi követelésekkel foglalkozik hét fejezetben: az 1. fejezet¹⁸ azt fejtegeti, hogy Csehszlovákiát a történelmi cseh tartományokból (Cseh- és Morvaország, Szilézia) és Szlovenszkóból kell létrehozni, de ide kell csatolni még a magyarországi ruténlakta területeket is. Emellett egy korridor létrehozásával biztosítani kell a Csehszlovákia és Jugoszlávia közötti területi összeköttetést is.

A 2. fejezet¹⁹ a történelmi cseh tartományok határaival kapcsolatos elképzeléseket ismerteti: a csehszlovák állam javára területi kiigazításokat kell végrehajtani Porosz-Sziléziában és Alsó-Ausztriában, az előbbiből Glatzot és Ratibořt, az utóbbiból Gmünt és Morvamezőt kell a csehszlovák köztársasághoz csatolni.

A 3. fejezet²⁰ Szlovákiával foglalkozik. A memorandum hangoztatja e terület teljes földrajzi egységét, és kiemeli a déli határ fontosságát, amelyet a Duna, a Mátra és a Bükk alkot, kelet felé pedig a tokaji borvidék határolja egészen a Bodrog folyóig. Szlovenszko két részre oszlik, a keleti rész a Tisza, a nyugati rész a Duna felé fordul völgyeivel és folyóival. A földrajzi bevezető után a népesség etnikai összetételét taglalja. Közli, hogy az 1900. évi népszámlálás adatai szerint 1 967 970 szlovák élt Magyarországon. Ezt követően kétségbe vonja ezt az adatot, s kijelenti, hogy óvatosan kell bánni a magyar statisztikákkal, mivel úgymond egy magyar miniszter a parlamentben beismerte, hogy ezekre nem lehet támaszkodni, mivel a magyar népszámlálások során felsőbb utasításra sok százezer nem magyarot magyaroknak írtak be, hogy ily módon növeljék a magyarok számát. Napirenden vannak a statisztika összeállítása körül a csalások és a hamisítások. Ezek után kifejti, hogy valójában 2 300 000 szlovák él Magyarországon, és emellett még arra is lehet számítani, hogy az a 700 000 szlovák, aki a magyarok üldözése elől Amerikába menekült, Csehszlovákia megszületésének hírére hamarosan hazatér. A memorandum lezögezi, hogy Szlovenszko számára igénybe kell venni bizonyos magyarok által la-

kott területeket is. Szlovenszón a magyar lakosság szétszórva él, mert a mérték-telen magyarosító rendszer tudatosan kolonizálta a területet. A magyarlakta területek igénybevételét egyébként még az is indokolja, hogy még így is nagyszámú szlovák szórvány marad Magyarországon. A Duna Csehszlovákia számára életszükséglet, ebben a kérdésben nem tehetnek engedményeket a magyaroknak. A dunai határ az egyedüli lehetséges határ Magyarország és Csehszlovákia között. Pozsonyra mindenféleképpen szüksége van a csehszlovák államnak, bár e város lakóinak többsége német, és laknak benne magyarok is, és a szlovákok a magyarokhoz és a németekhez viszonyítva kisebbségben vannak, de Pozsony évszázadokon át szlovák város volt, és úgy tekintettek rá, mint Szlovenszók fővárosára. A dunai határnak folytatódnia kell a Mátra, a Bükk és Hegyalja felé, és bár itt nincs zárt és természetes határvonal, ezt a területet is Csehszlovákiához kell csatolni. Bár itt most magyarok laknak, de egykor itt szlovákok laktak, akiket a brutális magyar elnyomás kiirtott. Természetesen a bekebelezett magyarok (és más nemzetiségek) széles körű nemzetiségi jogokat kapnak majd.

A 4. fejezet²¹ a ruténokkal foglalkozik. Előljáróban röviden ismerteti a rutének számát és földrajzi elhelyezkedését, majd felveti a terület további sorsának kérdését. Kijelenti, hogy a területet oda lehetne csatolni akár Lengyelországhoz, akár Ukrajnához, de ez a két ország erre nem tart igényt. Viszont nem lehet otthagyni a magyaroknak, ezért a legjobb megoldás az, ha autonóm tartomány formájában Csehszlovákiához csatolják.

A 5. fejezet²² az ún. csehszlovák–jugoszláv korridor kérdésével foglalkozik. A konkrét javaslatot egy történelmi magyarázat előzi meg. Eszerint Közép-Európában a németek és a magyarok együtt akartak uralkodni a többi nép felett. A pángermán tervek a magyarok mindig támogatták. Valójában a 13. századig Csehország, Morvaország, Szilézia és Szlovenszók a délszlávok közvetlen szomszédjai voltak Pannónia révén, ahol Krainával, Stájerországgal és Alsó-Ausztria szlávjaival érintkeztek. A csehszlovák–jugoszláv szomszédságot a magyarok és a németek a 14. és 15. században széttörték, és így szétválasztották a két népet. Ettől kezdve a magyar–német szövetség hosszú időn keresztül szétválasztotta az északi és a déli szlávokat. E történelmi bevezető után a memorandum egy javaslattal áll elő. Azt állítja, hogy mivel a magyar és a német elem között élő szláv népesség még ma sem tűnt el teljesen, Nyugat-Magyarország vegyes lakossága közül 25-30% szláv nemzetiségű, azaz kézenfekvő a megoldás: Csehszlovákiához kell csatolni Moson és Sopron megyét, Jugoszláviához pedig Vas és Zala megyét. Az így létrejövő korridor elválasztja egymástól a németeket és magyarokat, megszűnik a pángermanizmus magyar támasza. A demokratizált magyarok közeledni fognak a két szláv államhoz, és így a béke ügyének nagy szolgálatot tesznek.

A 6. fejezet²³ a közlekedési utak nemzetközivé tételével foglalkozik. Először a vízi utakról fejt ki a csehszlovák álláspontot. Ismételten kijelenti: Csehszlovákia dunai állam, ezért mindenféleképpen szüksége van a Dunára, pontosabban annak nemzetközivé tételére. Csehszlovákia a Dunán keresztül kerül kapcsolatba a Fekete-tengerrel. Ugyanilyen fontosságú az Elba nemzetközivé tétele is, mert ezáltal Csehszlovákia Hamburggal kerülhet közvetlen összeköttetésbe. A Visztula nemzetközivé tétele révén pedig Csehszlovákia közvetlen összeköttetésbe kerülhetne Danziggal. A memorandum a vasutakra is kitér, kijelentve, hogy a Pozsony–Trieszt,

a Pozsony–Fiume, a Prága–Nürnberg–Strasbourg vonalakat szintén nemzetközivé kell tenni. Kijelenti, hogy Csehszlovákiának közvetlen francia kapcsolatra van szüksége, hiszen az Osztrák–Magyar Monarchia megszűnése óta Prága Közép-Európa központja, erre kell áthaladnia a Nyugatról jövő gazdasági összekötéseknek.

A 7. fejezet²⁴ a lausitzi szorbok ügyével foglalkozik: autonómiát és a csehekkel való közvetlen kapcsolatot kíván nekik.

A *III. számú emlékirat*²⁵ a csehországi németkérdéssel foglalkozik. Bevezetésképpen az 1910. évi népszámlálási adatokat ismerteti, melyek szerint Csehország, Morvaország és Szilézia területén 3 512 583 német élt. Ezt követően kijelenti, hogy a németkérdés csupán Csehországban létezik, mivel Morvaországban a németek szétszórtnak élnek. Akárcsak a II. számú memorandum Szlovákiával foglalkozó fejezete, ez a memorandum is megbízhatatlannak mondja a Monarchiában készült statisztikákat. Kijelenti, hogy legalább 800 000–1 000 000 fő levonandó a németiség létszámából, mert az osztrákok rendszeresen meghamisították a statisztikákat. Ezek után gazdasági indoklás következik, mely során a memorandum kifejti, hogy Csehszlovákia nyersanyagforrásainak igen jelentős része németek által lakott területeken található, és ezek elszakítása tönkretenné az államot. Különösen szüksége van a csehszlovák államnak a nagy szénvidékekre. Csehország oszthatatlanságát stratégiai okok is indokolják: a németek által lakott hegykoszorú elvétele kiszolgáltatná a cseheket a németeknek. Ezek után némi történelmi érvelés következik (német kolonizáció, fehérhegyi csata stb.), majd a memorandum biztosítja olvasóját, hogy a németek a jövőben Csehszlovákiában teljes demokráciában fognak élni (általános, egyenlő, közvetlen és titkos választójog), és számukra az összes kisebbségi jogot garantálni fogják. Csehszlovákia második Svájc lesz, a német pedig a második államnyelv.

A *IV. számú emlékirat*²⁶ Teschen kérdését elemzi, kijelentve, hogy ezen terület birtoklása létkérdés Csehszlovákia számára. A lengyel többség valójában nem létezik, s csak azért mutatnak ki a statisztikák ilyen nagy számú lengyelt a területen, mert helytelen népszámlálási módszert alkalmaztak. A sziléziai lakosokat, akik átmenetet jelentenek a csehek és lengyelek között, a lengyelek magukhoz számítják. Ráadásul Csehszlovákiának a kiterjedt szénvidékek miatt, illetve a kassa–oderbergi vasútvonal miatt mindenféleképpen szüksége van a területre. Lengyelország pedig találhat magának kárpótlást Porosz-Sziléziában.

Az *V. számú emlékirat*²⁷ Szlovenszkoval foglalkozik négy fejezetben. Az első fejezet elején kijelenti: „A csehszlovák náció szlovák ága már időtlen idők óta Északnyugat-Magyarország területén él, ahová jóval a magyarok előtt telepedett le. A terület, amely először hozzájuk tartozott, nem csupán a mai Szlovákiára korlátozódott a Vág, a Nyitra, a Garam és az Ipoly folyók medencéjével, hanem – mint egy zárt tömeg – a Dunáig ért, majd azután kifelé, Magyarország nyugati részére, a régi Pannóniát, a Fertő-tótól a Balatonig magában foglalta. Ez az egész terület a cseh náció egy ága, a szlovákok által volt elfoglalva.”²⁸

A 9. században a magyarok kiirtották Nyugat-Magyarországon a szlávokat – mondja a memorandum –, de a Duna túlsó partján megmaradtak a szlovákok. A középkor folyamán a magyar királyok a szlovákokkal szemben a német kolonizációnak kedveztek. Az 1241. évi tatárjárás és később a török háborúk (1526–1718) a szlovákokat nagyon meggyötörték. Az ezt követő elnéptelenedést egy erős német gyar-

matosítás követte. A magyar királyok már korábban is, de leginkább a 13. században kezdtek az ércekben gazdag szlovák vármegyékbe – Szepes, Nógrád, Bars stb. – német gyarmatosítókat telepíttetni, hogy az őslakosság kárára nagy privilégiumokat adományozzanak nekik. A 15. században már szinte egyetlen olyan falu sem volt, amelyben nem voltak német családok. A magyarok a 18. századig bizonyos mértékig megtúrték a szlovák nyelvet, de a 19. század elején a magyarok a latin helyett a magyart akarták hivatalos nyelvvé tenni. Ennek megfelelően a magyar állam minden polgárát arra akarták kényszeríteni, hogy a magyar nyelvet használja az iskolában, a hivatalokban, a katonaságnál és a nyilvános életben. Ettől fogva a szlovák népnek minden erejére szüksége volt, hogy megvédje magát az erőszakos magyarosítástól. A magyar nép tömegei lenézték az ország más nációit, és túlzottan bíztak brutális hatalmukban. A szlovákokra vonatkozó nézőpontjuk jól megmutatkozik a következő közmondásban: „Der Slowake ist keine Mensch” [A tót nem ember].²⁹ 1868-ban a magyarok ugyan papíron biztosították a más nemzetiségűeknek is az állampolgári jogokat, de valójában a magyar állam elutasította a nemzetiességhez és a nyelvhez való természetes jogot. Európa történelemkönyveiben nem találkozzunk olyan elnyomással, mint ahogyan a magyarok elnyomták a szlávokat – értékeli a memorandum a dualista nemzetiségi törvényt.

A második fejezet³⁰ az erőszakos magyarosítással foglalkozik, s több ízben hivatkozik Grünwald Béla *Felvidék* című röpiratára. Szó szerint az alábbi mondatokat idézi Grünwald könyvéből: „A nem-magyarok nemzetiségi érzéseinek ébredése a magyar nemzet számára veszélyt jelent. Magyarországon csak egy magyar kultúra lehet jelen. Lehetetlen a szlovákokat békés eszközökkel meggyőzni a magyar állam ideájával kapcsolatban. Az egyetlen lehetőség, amely számunkra maradt, hogy teljesen kiirtsuk a kultúrájukat. Ha a magyarok helyt akarnak állni, akkor vérüket, a nem-magyarok asszimilációja során gazdagítaniuk kell.”³¹

A memorandum gondolatmenete az alábbi módon folytatódik: teljesen természetes, hogy a magyarok a magyarosítás érdekében a szlovák nyelvű iskolák ellen léptek fel. 1874–1875-ben bezárták a három létező szlovák gimnáziumot, lefoglalták vagyonukat. Azok a szlovákok, akik magasabb iskolai képzésben szerettek volna részesülni, kénytelenek voltak magyar iskolába iratkozni, mivel nekik nem volt saját iskolájuk. Ezen a ponton ismét Grünwald Béla könyvéből idéz a memorandum: „A középiskola olyan, mint egy nagy gép; az egyik oldalán fiatal szlovákok százait dobják be, és a másik oldalt kész magyarok jönnek ki.”³²

A szlovák iskolaügy sanyarú helyzetének érzékeltetésére az alábbi statisztikai adatsort közli a memorandum:

„1916-ban Szlovákiában volt:

1. Óvodák: 448 magyar, egy szlovák sem; 22 715 szlovák 3–5 éves gyermeknek kellett magyar óvodába járnia.

2. Általános iskolák: 4253 magyar, 365 szlovák, amelyek közül az utóbbiak csak nevükben voltak szlovákok, mivel 1912-ben Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter azt az utasítást adta, hogy a magyart a heti összesen 26 órából minden általános iskolában 17–24 heti óraszámában oktassák.

3. Szakiskolák, kereskedelmi és ipari iskolák: 138 magyar, egy szlovák sem. 7407 szlovák tanuló volt kénytelen magyar iskolába járni.

4. Polgári iskolák: 112 magyar, egy szlovák sem. 3181 szlovák diáknak kellett magyar iskolába járnia.

5. Oktatóképző intézmények: 27 magyar, egy szlovák sem.

6. Gimnáziumok és reáliskolák: 46 magyar, egy szlovák sem.

7. Magasabb szintű leányiskolák: 8 magyar, szlovák nem volt.

8. Egyetemek, műszaki főiskolák, jogi tanfolyamok, felsőfokú teológiai intézmények és szakiskolák: valamennyi magyar.”³³

A fenti statisztikai adatsor után a gondolatmenet így folytatódik: a magyarok a szlovák templomot sem kímélték, a magyarosítás eszközeként használták. Csernovában, Liptó megyében a szlovák katolikusok felépítettek egy templomot, és azt követelték, hogy egy szlovák pap szentelje azt fel. A püspök azonban elrendelte, hogy magyar pap szentelje fel. Természetesen az egyházközségbe tartozó hívők nem engedték, hogy a magyar papok belépjenek a templomba. A magyar vezetőség csendőröket küldött a magyar papok segítségére; ennek az lett az eredménye, hogy 15 hívőt megöltek, többen súlyosan megsérültek, mások (hivatalos személy elleni) az államhatalomnak való ellenállás miatt börtönbe kerültek.

A magyar politikusok a szlovák nép elsorvasztása érdekében minden eszközt felhasználtak – mondja a memorandum. Például: „A magyarok kimondott razziákat szerveztek a szlovák gyermekek keresésére, akiket a magyarok földjére, az Alföldre küldtek. Ezek a razziák 1874-től 1900-ig tartottak; ez idő alatt a szlovák gyerekeket elszakították szüleiktől, és messze vitték őket.”³⁴

Sőt 1883-ban a magyarok egy olyan magyarosító társaságot (FEMKA) alapítottak, amely a vezetőség segítségével átvette a szlovák gyermekek deportálását, különös tekintettel a 12–15 éves fiatal lányokra, akik közül sokan bordélyházakba kerültek. A világot lesújtották ezek a tények, amikor tudomást szereztek róluk; 1889-ben Alexander Poptoff Szentpétervárott francia nyelven könyvet írt erről a tényről *Rabszolgaság Európa szívében* címmel.

A szlovákok szenvedéseinek (a memorandum a „mártíromság” kifejezést használja) ismertetése után a memorandum hosszasan idézi a magyar kormány gazdasági elnyomó intézkedéseit. Kijelenti, hogy a magyar kormány igyekezett meggátolni a szlovákok anyagi gyarapodását, ezért a magyar elnyomás elől 739 565 fő menekült Amerikába.

A 3. fejezet³⁵ a magyar népszámlálással, pontosabban a magyar statisztikákkal foglalkozik. Kifejti, hogy a magyar statisztika tudatosan meghamisította a szlovákok számát, Pest megyében például 20 ezer szlovákot magyarnak írtak be. Egy másik esetben így érvel: „Szabolcs megyében teljesen magyar környezetben van egy régi szlovák kolónia: Nyíregyháza városa. Ezen város lakói (38 198 lakos) eddig a szlovák nyelvet beszélték, és a templomban szlovák nyelven tartották a prédikációt. 1880-ban a magyar statisztika még szlovákként ismerte el a népesség többségét. 1910-ben ebben a megyében már csak 1117 szlovákot mutattak ki, de ugyanebben az időben 18 719-re nőtt a szlovákul beszélő magyarok száma. Nyilvánvaló, hogy egy tisztán magyar megyében nem a magyaroknak állt érdekükben, hogy szlovákul tanuljanak meg, sokkal inkább a magyarként feltüntetett szlovákoké (hogy magyarul tanuljanak).”³⁶

Ezt követően a memorandum megvádolja a magyarokat, hogy több mint félmillió szlovákot magyarnak könyveltek el a statisztikákban, majd kijelenti, hogy „sok más is feljogosít minket arra, hogy eleve elutasítsuk a hivatalos magyar statisztikákat,

leginkább az utolsó népszámlálását, amely a lehető legpontatlanabb”.³⁷ Egyértelműen felfedezhető az e kijelentés mögött rejlő hátsó szándék, vagyis az, hogy ha a magyar fél a békekonferencián megpróbál etnikai-népszámlálási adatokkal érvelni, azokat hiteltelennek kell nyilvánítani.

A 4. fejezet³⁸ Szlovákia határaival foglalkozik, faluneveket feltüntetve ismerteti a követelt határt, mely a Duna bal partját követi Vácig, majd áthalad a Cserhát és a Bükk hegységen, majd Miskolc–Tokaj–Sárospatak–Sátoraljaújhely vonal mentén fut.

A VI. számú emlékirat³⁹ a ruténkérdéssel foglalkozik részletesen, megismételve a II. számú emlékirat ide vonatkozó részét. Kijelenti, hogy a három szóba jöhető megoldás (lengyel, ukrán, csehszlovák) közül a Csehszlovákiához való csatolás a leghelyesebb. A Szlovákiával foglalkozó memorandumhoz hasonlóan ebben a memorandumban is ecseteli a magyar elnyomó intézkedéseket, illetve kijelenti, hogy sok rutén a magyar elnyomás elől menekült Amerikába. Kiemeli a terület stratégiai jelentőségét, hiszen ha az Csehszlovákiához tartozna, Csehszlovákia hidat nyerne Románia felé.

A további memorandumok kisebb súlyú kérdésekkel foglalkoznak: a VII. számú emlékirat⁴⁰ a lausitzi szorok sorsát ecseteli, illetve követeli a vendek felszabadítását a német uralom alól. A VIII. számú emlékirat⁴¹ Ratibořzsal foglalkozik, annak Csehszlovákiához való csatolását követelve. A IX. számú emlékirat⁴² Glatzcal, annak ugyancsak Csehszlovákiához való csatolását követelve. A X. számú emlékirat⁴³ a cseh–osztrák határ kiigazításával foglalkozik, illetve a porosz-sziléziai határkiigazítások szükségességét magyarázza. A XI. számú emlékirat⁴⁴ jóvátételt és hadi kárpótást kíván mindazokért, amit a csehszlovákok a háború alatt elszenvedtek.

A memorandumok ismertetéséből jól látható: céljuk az volt, hogy meggyőzzék az antanthatalmakat arról, milyen előnnyel járna számukra egy erős csehszlovák állam létrehozása Közép-Európában. Ennek érdekében egy igen széles alapokon nyugvó érvrendszer állítottak fel, melynek spektruma a történetbölcseleti érvektől (a csehek küldetése, a humanitás szolgálata, a szellemi és erkölcsi értékek védelme a német és magyar barbársággal szemben) az egészen pragmatikus, ún. gazdasági érvekkig (kell a szénmedence, kell a vasútvonal, mert ezek nélkül nem működik államunk) terjedt. Külön ki kell emelnünk, hogy a memorandumok sorozatosan kétségbe vonták az osztrák és a magyar népszámlálások eredményeit, csalással, hamisítással vádolva meg a Monarchia statisztikusait és politikusait. Ugyanakkor a memorandum összeállítói – amikor a szlovákok számáról volt szó – igen „kreatív módon” bántak a statisztikai adatokkal.

Szintén fontos eleme volt az érvrendszernek az érzelmi húrokat is megpendítő (bordélyba hurcolt fiatal szlovák lányok), általuk „brutális magyarosítás”-nak nevezett folyamat élénk színekkel történő ecsetelése. Ugyanakkor a memorandum szerzői mélyen hallgattak a Csehszlovákiában élő más nemzetiségek önrendelkezési jogáról.

Marián Hronský tanulmányában⁴⁵ rámutat, hogy a Szlovákiát érintő memorandumok összeállításában segédkező szlovák politikusok – akik a memorandumokhoz szükséges anyagok összegyűjtését Turócszentmártonban végezték el – eredetileg úgy vélték, hogy Szlovákia határainak megállapításához elegendő az etnikai elv érvényesítése, de Prágából 1918 decemberében olyan utasítást kaptak, hogy az etnográfiai érdekeken kívül a gazdasági, a közlekedési és a stratégiai érdeket is vegyék figyelembe.

Borsody István alábbi szavai tökéletesen kifejezik a memorandumok lényegét: „Remekül felkészült [mármint Beneš – G. L.]. Nem vetődhetett fel olyan kérdés, amire nem lett volna irattáskájában egy memorandum. A memorandumok pedig mind azt bizonyították, hogy Európa, a világ, az emberiség, a béke és igazság szerint csak egy megoldás létezik, mégpedig az, amelyik megfelel a cseheknek.”⁴⁶

A csehszlovák területi igények szóbeli beterjesztése

A békekonferencia úgy határozott, hogy az igények írásos beterjesztésén kívül lehetőséget ad a kisebb szövetségeseknek, hogy azokat szóban is előadják, mégpedig a legfelső szinten. Így Beneš a Legfelső Tanács előtt február 5-én szóban ismertette a csehszlovák igényeket. Ezzel alaposan igénybe vette a Legfelsőbb Tanács idejét és türelmét, hiszen három és fél órán keresztül beszélt hazája helyzetéről és területi követeléseiről,⁴⁷ bár azt is meg kell jegyeznünk, hogy kérdésekkel többször is megszakították előadását.

Előadása bevezető részében emlékeztette a hallgatóságát arra, hogy a csehszlovák nemzet „sohasem habozott a szövetségesek s a demokrácia érdekei mellett kiállni. Nem a területszerzés vitte harcba, hanem ugyanazon eszmények, mint a szövetséges nemzetek fiait. Egy középkori dinasztia ellen kelt fel, amelyet a bürokrácia, a militarizmus, a római katolikus egyház s bizonyos mértékig a nagytőke tartott fenn. [...] Az egész nemzet csupán saját sorsát kívánta a kezébe venni.”⁴⁸ Majd így folytatta: „A nemzet háromszáz évnyi szolgaság és hányattatás után, amely kis híján fölemésztette, most úgy érzi, bölcsnek, mértékletesnek és igazságosnak kell lennie szomszédaihoz, hogy az irigységet és a viszályok kiújulását elkerülje, ami ismét hasonló veszélyekbe sodorná.”⁴⁹

Úgy véljük, hogy az írásos memorandumokban megfogalmazott csehszlovák igények ismeretében erős kritikával kell kezelnünk ezeket a mondatokat. Beneš ezen emelkedett bevezető után tért rá a területi kérdésekre. A történelmi országrészek (Cseh- és Morvaország, Szilézia) esetében történelmi érvelést alkalmazott, azaz kifejtette, hogy ez a három terület már a 6. században egy államot alkotott egy cseh dinasztia uralma alatt. 1526-tól a Habsburgok kerültek Bohémia trónjára, s noha *de jure* mindvégig elismerték a cseh intézmények létét, ettől az időtől kezdve erős hatalmi központosításba kezdtek. A cseh nép háromszor lázadt fel nemcsak az elnémetesítés ellen, hanem az arisztokráta és katolikus kiváltságok rendszere ellen is.

Beneš kifejtette, hogy a fehérhegyi csatavesztés okozta kábulatból a francia forradalom hatására a nép magához tért, s Közép-Európa első nemzetévé lett. Ahogy Beneš fogalmazott: „nemzetünk oly szorgosan iparkodott, hogy a 20. század elejére ipari, szellemi és politikai tekintetben egyaránt Közép-Európa legfejlettebb társadalmává nőtte ki magát.”⁵⁰

Ezek után kijelentette, hogy Cseh- és Morvaország, valamint Szilézia geográfiai és etnográfiai szempontból egységet képez. Arra is kitért, hogy a német kolonizáció miatt 2 400 000 német él ezen a területen, de rögtön hozzátette, hogy ez az adat az 1910. évi osztrák népszámlálás eredménye, ám ezt a népszámlálást az osztrák hatóságok meghamisították. Ennél a pontnál Lloyd George megkérdezte, hogy mit mutatnak a korábbi statisztikai adatok.⁵¹ Beneš válaszában kifejtette, hogy az 1900-as adatok hasonlóak az 1910-es adatokhoz, de ez azzal magyarázható, hogy ezek-

nél ugyanolyan hamisítás történt. Ekkor Wilson elnök megkérdezte, hogy hány cseh él a területen, mire Beneš azt válaszolta, hogy 4 500 000 fő.⁵²

Ezek után Beneš gazdasági érvelést alkalmazott. Azt mondta, hogy Csehország volt a Monarchia gazdaságilag legfejlettebb része, például a cukoripar 90%-a, a textilipar 70%-a, a vasgyártás 55%-a, az alkoholgyártás 60%-a itt található, ez az ipar azonban a nemzetiségileg vegyes, németek által lakott határterületekre koncentrálódik. Mivel a belső, zömében agrárgazdálkodással foglalkozó cseh területek nem létezhetnek a peremterületek ipara nélkül, meg kell őrizni a terület egységét, azaz a németek által lakott peremterületeknek is Csehszlovákiához kell tartozniuk. Ennél a pontnál Lloyd George ismét közbeszólt, s azt kérdezte, mi az oka annak, hogy az ipar a peremterületekre koncentrálódik.⁵³ Beneš azt válaszolta, hogy azért, mert a nagy szénmezők a peremterületeken találhatók. Ezt követően egy kisebb – körülbelül tízperces – beszélgetés bontakozott ki Lloyd George, Arthur James Balfour, Beneš és Kramář között a peremterületek etnikai és gazdasági viszonyairól, illetve ezek összefüggéseiről. Ekkor Beneš ismét megcsillantotta páratlan pragmatizmusát és érvelési tudományát, kifejtve, hogy a csehországi németek is Csehszlovákiához szeretnének tartozni, ugyanis tisztában vannak azzal, hogy amennyiben Németországhoz csatolnák őket, nem lennének képesek a németországi iparral versenyezni, és így ipari vállalkozásaik gyorsan csődbe mennének.

Ez után Teschen kérdésével folytatta előadását, s kijelentette, hogy etnográfiai és gazdasági okok miatt kéri a terület Csehszlovákiához való csatolását.⁵⁴ Ismét azal vádolta meg az osztrák statisztikusokat, hogy politikai okok miatt – természetesen ismét a csehek kárára –, meghamisították a tescheni terület nemzetiségi statisztikáit, vagyis jóval több cseh él itt, mint amit a statisztikák kimutatnak, sőt a lengyelek vannak kisebbségben. Ezen a ponton Robert Lansing megkérdezte, hogy Masaryk elnök miért nyilatkozta azt, hogy Teschen még nem készült fel a népszavazásra.⁵⁵ Beneš azt válaszolta, hogy nem tud népszavazási kezdeményezésről, de amennyiben lenne népszavazás, biztos benne, hogy az cseh sikerrel zárulna. Majd ismertette azokat a gazdasági érveket, amelyek Teschen Csehszlovákiához való csatolása mellett szólnak. Gyakorlatilag megismételte a IV. számú memorandum két érvét. Egyrészt a tescheni szénmezőkre – amelyek geológiailag egységesek – mindenféleképpen szüksége van a cseh iparnak, mert az itt található szén nélkül nem tudna működni, másrészt Teschenen keresztül húzódik az a vasútvonal, amely összeköti Csehországot Szlovákia északi részeivel.

Ezek után Beneš ismét visszatért a Cseh- és Morvaország, ill. Szilézia határainak kérdésére, és bejelentette, hogy kéri Ratiboř és Glatz Csehszlovákiához való csatolását,⁵⁶ majd rátért a szlovákkérdésre.⁵⁷ Kifejtette, hogy Szlovákia egykor a csehszlovák állam részét képezte, de a magyarok a 10. század folyamán lerohanták. Ezek a hódítók sikertelenül próbálták elmagyarosítani ezt a területet. A lakosság mindmáig cseh érzelmű, s az új államhoz kíván tartozni. Beneš kifejtette, hogy Szlovákiát északról a Kárpátok, délről a Duna határolja. A Duna déli irányba forduló partjától a Tiszáig terjedő határ részint természetes, részint mesterséges. Ez a szakasz elkerülhetetlen módon sok magyart is leválaszt, s erre a problémára a konferenciának kell megoldást találnia. Lloyd George itt közbeszólt, és kifejtette azon véleményét, hogy a Szlovákiára vonatkozó igények jogosságához nem fér semmi kétség, és ezért azt javasolja Benešnek, hogy megjegyzéseit csupán a vitatott pontokra korlátozza.⁵⁸

Erre Beneš ismét leszögezte, hogy a dunai határhoz mindenféleképpen ragaszkodik. „Szlovákia dunai ország” – mondta, majd ennek alátámasztására ismét a történelemhez fordult, kifejtve, hogy amikor a magyarok e területre bejöttek, a szlovákok uralták egész Pannóniát. A magyarok elűzték őket a hegyekbe, s miután a Duna jobb partját megtisztították a szlovákoktól, közvetlen érintkezésbe kerültek a németekkel. A Duna bal partján élő szlovákokat azonban nem tudták kiirtani. Ezek a földjükön maradtak, noha többé-kevésbé elmagyarosodtak. A dunai határ igényét Beneš gazdasági érvekkel is megpróbálta alátámasztani. Kijelentette, hogy: „A csehszlovák államnak nincs közvetlen tengeri határa. Három oldalról németek, a negyedikről magyarok veszik körül. Ipari ország lévén feltétlen szüksége van tengeri kijáratra. Ezt csak a nemzetközivé nyilvánított Duna biztosíthatja számára, az állam gazdasági életének alapjaként. Ez geográfiai szükségszerűség, amely nélkül az új állam nem létezhet.”⁵⁹

Lloyd George ekkor megkérdezte, hogy a dunai régióban mekkora a szlovákok aránya.⁶⁰ Beneš azt válaszolta, hogy a terület elcsatolásával a csehszlovák államhoz mintegy 350 000 magyar kerülne. Ám rögtön hangsúlyozta, hogy ezen a területen erőszakos elmagyarosítás folyt. Ráadásul a folyó túlszéli partján jó néhány szlovák szórványtelepülés van. Így például Budapest környékén 150 000 szlovák él. Őket kompenzációként magyar fennhatóság alatt hagynák – mondta.⁶¹ Sonnino olasz miniszterelnök erre megkérdezte, hogy milyen a szlovákok aránya a magyarokkal szemben.⁶² Ezzel gyakorlatilag Lloyd George Beneš által megválaszolatlanul hagyott kérdését ismételte meg. Beneš azt válaszolta, azok a vidékek, amelyeken a felmérések alapulnak, észak–déli irányban húzódnak, s ily módon erős magyar többséget mutatnak. „Ő maga különben úgy becsüli, hogy az általa említett térségben 60% a szlovák népesség aránya, de megbízható adatot igen nehéz lenne közölni, mivel e terület sohasem képzett különálló népszámlálási körzetet”⁶³ – mondta.

Wilson elnök ekkor megkérdezte, hogy vajon a városokról léteznek-e hozzáférhető statisztikák, illetve igaz-e az az állítás, miszerint a szlovák népesség egyedül Pozsonynál érintkezik a Dunával. Beneš azt válaszolta, hogy a szlovákság Budapeستől északra eléri a Dunát, noha el kell ismernie „hogy a folyó menti lakosság nagyobb részt magyar”.⁶⁴

Ezek után Lloyd George, Beneš és Kramář a szlovák folyók hajózhatóságáról, illetve a Dunához vasúton történő kijutásról beszélgettek. Beneš ennek során leszögezte, hogy az általa előadott határigényeket épp a vasúti közlekedés adottságai diktálják. A hegységek észak–déli iránya miatt kelet és nyugat között csekély az érintkezési lehetőség. Ennélfogva szükség van arra a vasútvonalra, amely az oldalirányú összekötést egyedül biztosítja. Beneš elismerte, hogy a határ ilyen módon történő meghúzásával tekintélyes számú magyar kerülne a csehszlovák állam keretei közé, de rögtön kijelentette, hogy a magyar statisztikák még az osztrákokénál is megbízhatatlanabbak. Itt jelenik meg először az a beneši érv, amely még 1945–1946-ban a szlovák–magyar lakosságcsere-tárgyalások során is felbukkan, ugyanis Beneš kijelentette, hogy összességében 650 000 magyar kerülne a csehszlovák állam keretei közé, de ugyanekkor 450 000 szlovák maradna Magyarországon.⁶⁵

Ezek után Beneš ismét előveszi a memorandumokból már jól ismert brutális magyar elnyomás képét, s így beszél: „A szlovákokat különösen sújtotta az elnyomás,

maga Kossuth mondta, hogy a szlovákok nem kaphatják meg a választójogot. A magyarok nyíltan hangoztatták, hogy a szlovákokat nem tartják embereknek. Szlovákiában 2300 hivatalnok közül csupán 17 volt szlovák. 1700 bíróból mindössze 1, 2500 adószedőből nem több mint 10! Ennek következtében a szlovák lakosság kivándorolt Amerikába. Mások otthonaikat elhagyván könnyebb megélhetés reményében Magyarország más vidékeire települtek át, mint azt a Budapest mellett élő 90 000 s a Debrecen környéki 80 000 szlovák példája tanúsítja.”⁶⁶

Előadása következő részében Beneš Kárpátalja kérdését vetette fel, s így érvelt: „A szlovákok szomszédságában, tőlük keletebbre van egy terület, amelyet rutének népesítenek be. Ezek a rutének ugyanazon törzsből származnak, mint a kelet-galíciiaiak, akiktől a Kárpátok elválasztja őket. A szlováksággal szoros szomszédságban élnek, hasonló társadalmi és gazdasági körülmények között, mi több, a két nép nyelve közt egy átmeneti nyelvjárás is létrejött. A rutének nem kívánnak magyar fennhatóság alatt maradni, s ezért felajánlották, hogy egy önálló államot alkotva szoros föderációba lépnének be Csehszlovákiába [...] Igazságtalanság lenne őket a magyarok kénye-kedvére hagyni, s habár a csehszlovák igények között nem szerepel, ő [már-mint Beneš – G. L.] mégis vállalta, hogy ügyüket a konferencia elé tárja.”⁶⁷

Előadása záró részében Beneš felvetette az ún. korridor kérdését, vagyis azt kérte a konferenciától, hogy a magyarok és az osztrákok rovására Csehszlovákia és Jugoszlávia között hozzák létre a korridort, és így biztosítsák Csehszlovákia számára az Adriai-tengerhez való kijutás lehetőségét.

Az előadást szövegét elemezve megállapíthatjuk, hogy Beneš február 5-i beszédében az írásban benyújtott 11 memorandum főbb állításait ismételte meg. A csehszlovák igények alátámasztásául az érvek elképesztően széles spektrumát vonultatta fel a Legfelsőbb Tanács előtt, beszédében a memorandumokból már ismert történetbölcséleti, stratégiai és gazdasági érvek mellett találkozhatunk geológiai (lásd tescheni szénmezők egységessége) és nyelvészeti (a rutének és a szlovákok közös nyelvjárása) érvekkel is. Beszédét figyelemreméltóan leleményesnek kell minősítenünk, hiszen még arra is talált érvet, hogy megmagyarázza, miért lesz jó a németeknek Csehszlovákiában. Az ugyan tény, hogy Lloyd George, Sonnino és Wilson számos igen kellemetlen kérdést – főképpen az elcsatolandó területek etnikai összetételére irányuló kérdést – tett fel, mutatja, hogy előadásának számos állítását kritikával fogadták a Legfelsőbb Tanács tagjai.

Beneš előadásának meghallgatása után a Legfelsőbb Tanács úgy döntött, kiküld egy bizottságot a csehszlovák kérések megvizsgálására.⁶⁸ Így jött létre „a csehszlovák területi igények tanulmányozására megalakított bizottság”.

Jegyzetek

1. A versailles-i konferenciával számos kötet foglalkozik, az utóbbi tíz év angolszász szakirodalmából két kötetre kell felhívunk a figyelmet: M. F. Boemeke–G. D. Feldman–E. Glaser: *The Treaty of Versailles*. Cambridge, Cambridge University Press, 1998. Ebben a kötetben 26 kisebb tanulmány foglalkozik a versailles-i béke megalkotásának különböző aspektusaival. Margaret MacMillan: *The Peace Conference of 1919 and its Attempt to end of War*. London, John Murray, 2001. – A cseh nyelvű szakirodalomból a legfrissebb feldolgozás Éva Irmanová: *Madarsko a versailleský mírový systém*. Ústí nad Labem, Albis

- International, 2002. – A szlovák nyelvű szakirodalomból Marián Hronský két írása fontos: Marián Hronský: *Boj o Slovensko a Trianon 1918–1920*. Bratislava, Národné literárne centrum, 1998; uő: A második demarkációs vonal, valamint az 1919. június 12-ei szlovák–magyar végleges határ a csehszlovák javaslatok és követelések tükrében. In Pásztor Cecília (szerk.): „...ahol a határ elválaszt.” *Trianon és következményei a Kárpát-medencében*. Balassagyarmat–Várpalota, Nagy I. Történeti Kör–Nógrád Megyei Levéltár–Szindbád, 2002, 190–198. p. – A magyar nyelvű szakirodalomból a legfrissebb feldolgozás Szarka László: A soknemzetiségű csehszlovák nemzetállam születése 1919-ben. Érvek, viták az 1919. évi párizsi békekonferencián. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 7. évf. (2005) 3. sz. 109–121. p.
2. Erről bővebben lásd F. S. Marston: *The Peace Conference of 1919. Organization and Procedure*. London, Oxford University Press, 1944; Maurice Hankey: *The Supreme Control at the Paris Peace Conference 1919*. London, Allen and Unwin, 1963; Arday Lajos: *Térkép csata után. Magyarország a brit külpolitikában 1918–1919*. Budapest, Magvető Kiadó, 1990, 146–149. p.; Ormos Mária: *Padovától Trianonig 1918–1920*. Budapest, Kossuth Kiadó, 1984, 135–155. p.
 3. Ezekről bővebben lásd Hankey: i. m. 21–32. p.
 4. Ormos: i. m. 136. p.
 5. Edvard Beneš: *A nemzetek forradalma*. 3. köt. Bratislava, Eugene Prager Könyvkiadó, 1936, 237. p.
 6. A prágai kormány tájékoztató közleményét ismerteti Boros Ferenc: *Magyar–csehszlovák kapcsolatok 1918–1921-ben*. Budapest, Akadémia Kiadó, 44. p.
 7. A csehszlovák delegáció békekonferencián történő szerepléséről lásd Roscoe Lee Strickland: *Czechoslovakia at the Paris Peace Conference 1919*. Ph.D. dissertation. University of North Carolina, Minneapolis, 1958; David Perman: *The shaping of the Czechoslovak state*. Leiden, 1962. – Beneš békekonferencia alatti tevékenységének megismeréséhez nagyon nagy segítséget nyújt Šolle forrásgyűjteménye, amelyben a Beneš–Masaryk békekonferencia alatti levelezés számos darabját közli, lásd Zdeněk Šolle (red.): *Masaryk a Beneš ve svých dopisech z doby pařížských mírových jednání v roce 1919*. 1–2. zv. Praha, 1994.
 8. A francia orientációról lásd Masaryk Benešhez írt 1919. január 5-i levelét (Šolle 1994, 147–149, 17. dok.).
 9. Zbynek Zeman–Antonín Klimek: *The life of Edvard Benes*. Oxford, Clarendon Press, 1997, 36–37. p.
 10. Zeman–Klimek: i. m. 37. p.
 11. Lásd Beneš 1919. április 5-i Masarykhoz írt levelét (Šolle 1994, 206–213, 37. dok).
 12. A Kramář–Beneš konfliktusról lásd Josef Hanzal: *Edvard Beneš*. Dunaszerdahely, Nap Kiadó, 1996, 35–36. p.; Perman: i. m. 126–130. p.
 13. Lásd Šolle: i. m. 194, 177–179, 25/b. dok.
 14. Zeman–Klimek: i. m. 40. p.
 15. Az ezzel kapcsolatos Masaryk–Beneš diskurzusról lásd bővebben Šolle 1994, 292–294. p., 72. dok., 295. p., 73. dok.
 16. A memorandumokat teljes terjedelemben közli Raschhofer forráskiadványa (Raschhofer: *Die Tchechoslowakischen Denkschriften für die Friedenskonferenzen von Paris 1919–1920*. Berlin, 1938). Az I. memorandumot lásd 2–33. p.
 17. Raschhofer: i. m. 34–42. p.
 18. Raschhofer: i. m. 34–42. p.
 19. Raschhofer: i. m. 42–43. p.
 20. Raschhofer: i. m. 44–55. p.
 21. Raschhofer: i. m. 56–57. p.
 22. Raschhofer: i. m. 58–66. p.
 23. Raschhofer: i. m. 67–77. p.

24. Raschhofer: i. m. 78–83. p.
25. Raschhofer: i. m. 84–109. p.
26. Raschhofer: i. m. 110–153. p.
27. Raschhofer: i. m. 158–205. p.
28. Raschhofer: i. m. 159. p.
29. Raschhofer: i. m. 161. p.
30. Raschhofer: i. m. 162–167. p.
31. Raschhofer: i. m. 163. p.
32. Raschhofer: i. m. 163. p.
33. Raschhofer: i. m. 165. p.
34. Raschhofer: i. m. 167. p.
35. Raschhofer: i. m. 168–175. p.
36. Raschhofer: i. m. 169. p.
37. Raschhofer: i. m. 169. p.
38. Raschhofer: i. m. 176–205. p.
39. Raschhofer: i. m. 206–223. p.
40. Raschhofer: i. m. 224–255. p.
41. Raschhofer: i. m. 256–265. p.
42. Raschhofer: i. m. 266–275. p.
43. Raschhofer: i. m. 276–297. p.
44. Raschhofer: i. m. 298–310. p.
45. Marián Hronský: A második demarkációs vonal, valamint az 1919. június 12-ei szlovák–magyar végleges határ a csehszlovák javaslatok és követelések tükrében. I. m. 190–198. p.
46. Borsody István: *Edvard Beneš*. Budapest, 1943, 71. p.
47. Beneš beszédét teljes terjedelmében közli *Paper relating to the relations of United States 1919 the Paris Peace Conference*. Volume 1–12. Washington, 1942–1947. 3. köt. 876–887. p. (A továbbiakban: *PPC*.)
48. *PPC*, 3. köt. 877. p.
49. *PPC*, 3. köt. 877. p.
50. *PPC*, 3. köt. 878. p.
51. *PPC*, 3. köt. 879. p.
52. Uo.
53. *PPC*, 3. köt. 880. p.
54. *PPC*, 3. köt. 881–882. p.
55. *PPC*, 3. köt. 882. p.
56. *PPC*, 3. köt. 883. p.
57. *PPC*, 3. köt. 883–886. p.
58. *PPC*, 3. köt. 883. p.
59. *PPC*, 3. köt. 884. p.
60. Uo.
61. Uo.
62. Uo.
63. Uo.
64. *PPC*, 3. köt. 885. p.
65. Uo.
66. Uo.
67. *PPC*, 3. köt. 886. p.
68. *PPC*, 3. köt. 887. p.

LÁSZLÓ GULYÁS

THE ISSUE OF THE HUNGARIAN-SLOVAK BORDER AT THE VERSAILLES PEACE CONFERENCE
(1. PART)

Before 1918 within the frameworks of historical Hungary the official definition of the Slovak-Hungarian ethnical border and territories lived by Slovaks did not take place, thus the definition of the first historical Slovak-Hungarian border took place at the Versailles Peace Conference that ended the First World War. In our study we try to introduce this process.

The ceremonial opening of the Versailles Peace Conference took place on 18th January 1919. Although, the participants did not make clear if the conference in Paris is a preliminary conference of the winners that intends to harmonize different viewpoints and that is later followed by a congress that invites the neutrals and losers or if it is the peace conference itself, of which decisions are final and irrevocable. The conference in Paris began as the earlier, and gradually transformed to the latest. Thus, the representatives of the defeated countries could not take part in the conference and the losers could be present only after decisions were made.

There were more committees that dealt with the border issues. The supreme body of these committees was the „Committee of Territorial Issues” having number IX. Czechoslovakia, as the winning military party, had the right to submit its claims at the Peace Conference. Preparations for the Peace Conference were directed by Beneš, the Minister of Foreign Affairs.

At the preparation for and during the conference, Beneš had to face two serious conflicts. At the beginning of 1919 the Beneš-Štefánik conflict arose. Its main reason was that while Beneš wanted to build Czechoslovakia’s foreign policy on France, Štefánik preferred the Italian orientation. More precisely, he stressed that at the formation of Czechoslovakia’s foreign policy they should pay attention to France and Italy equally. Paralelly with the Beneš-Štefánik conflict, the Beneš-Kramář conflict arose. At the Peace Conference the Czechoslovak delegation was offically led by Kramář, as the country’s Prime Minister, but actually Beneš, as the Minister of Foreign Affairs, reserved his right to decide in all important issues.

At the Peace Conference, the Czechoslovak delegation directed by Beneš submitted 11 written memoranda. The Peace Conference decided that except of the submitted requirements gives an opportunity for the smaller allied parties to declare them in words at the highest level. Thus, Beneš on 5th February at the Supreme Council introduced the Czechoslovak requirements. Beneš’s speech lasted for 3,5 hours and was about the situation of his country and about territorial requirements.

By analysing the text of the speech, the author states that Beneš during his speech on 5th February repeated the main statement of the 11 submitted memoranda. Beneš by supporting the Czechoslovak requirements, introduced a wide spectrum of arguments before the Supreme Committee, in his speech beside the historical, strategical and economic arguments well known from memoranda, we can find geological (see unity of Teschen coal fields) and linguistic (common dialect of Ruthenians and Slovaks) arguments. His speech can be qualified remarkably inventive, because he finds argument even to why would be it good for the Germans to be in Czechoslovakia.

After he finished his lecture, the Supreme Council decided to send a committee for examining the Czechoslovak claims. This way was created „The committee for examining the Czechoslovak territorial requirements”.